Laurențiu NISTORESCU
(Centrul de Studii DacoRomanistice Lucus)

# *Geographia Ravennantis* și Dacia: o mărturie despre interferențele dintre provinciile post-romane în secolul al VII-lea

**Abstract: (Geographia Ravennantis *and Dacia: a Testimony about the Interferences between Post-Roman Provinces in the VIIth Century*)** Although it takes consistent information from ancient geographic documents – especially from Strabo's and Ptolemy's Geographies, respectively, from the Peutingerian Tabula – Geography of Anonymous in Ravenna, from the end of the 7th century, it is not a simple compilation, but a thorough adaptation to its age. The information about Dacia in this paper is likely to provide some interesting details regarding the status of the province in the so-called silent Middle Ages.

**Keywords**: Geographia Ravennantis, *Dacia*, *institutional continuities*, *historical geography*

**Rezumat**: Deși preia consistent din informațiile furnizate de documentele geografice antice – în special din Geografiile lui Strabon și Ptolemeu, respectiv, din Tabula Peutingeriana – Geografia Anonimului din Ravenna, de la sfârșitul secolului VII, nu este o simplă compilație, ci o amănunțită adaptare la epoca sa. Informațiile despre Dacia din această lucrare sunt de natură să ofere unele detalii interesante privitoare la statutul provinciei în așa-zisul Ev Mediu tăcut.

**Cuvinte-cheie:** Geographia Ravennantis*, Dacia, continuități instituționale, geografie istorică*

Subiectul pe care îl propun este parte a unei cercetări mai largi[1], care analizează, din perspectiva capacității de a furniza imagini ale spațiului de la Dunăre și Carpați, un corpus de izvoare cu conținut subsumat geografiei populaționale și politice – deci atât lucrări geografice propriu-zise (inclusiv Tabula Peutingeriana, Notitia Dignitatum, Geographia Ravennatis ș.a.), cât și tratate istorice cu informații consistente de natura aceasta (autori precum Ammianus Macellinus, Zosimus, Procopius, Iordanes, Alfred cel Mare, Constantin Porfirogenetul, Anna Comnena etc.). Prin natura lor, aceste izvoare sunt fie documente oficiale (prin emitent sau prin uz), fie ecouri ale unor atari documente, iar imaginea dinamică pe care o pot recompune are un grad de acuratețe și veridicitate mai ridicat. Deloc în ultimul rând, metoda analizei comparatiste, la pachet, permite deopotrivă o oarecare validare reciprocă a surselor și (de mult mai mare interes) punerea în evidență a unor mutații și procese care n-au fost observate pe alte căi.

[1] Acestei teme de cercetare îi este subsumat și articolul autorului din precedentul număr al anuarului *Quaestiones Romanicae* (VII/2/2019), intitulat *Călători privilegiați și drumuri în Dacia post-aureliană* (Nistorescu 2019).



BDD-A31483 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:32 UTC)

## 1. Datele factuale…

Unul dintre cele mai relevante documente pentru starea de fapt din spațiul european din a doua jumătate a mileniului migrațiilor este *Geographia Anonymi Ravennatis*[1]. Acest document cartografic a fost redactată spre sfârșitul secolului VIII – putem fi chiar mai riguroși și să afirmăm că a fost redactată puțin înainte de anul 681, întrucât autorul nu are cunoștință despre instalarea protobulgarilor la sudul Dunării, deși cunoaște toate celelalte detalii geo-politice ale jumătății de secol VIII – a fost redactat în tradiția itinerariilor Antichității clasice, dar fără a se limita la transcrierea acestora, ci actualizându-le pentru realitățile secolului VII[2]. Fără a zăbovi mai mult asupra elementelor intrinseci ale acestui document, un demers de care este însă nevoie în exegeza noastră, vom zăbovi asupra faptului că, dintre cele puțin peste 5.000 de localități repertoriate de *Geographia Anonymi Ravennatis*, 47 sunt explicit localizate pe teritoriul de sinteză daco-romană, fie în vechea provincie traianică, fie în ținuturile zise ale dacilor liberi, fie în provincia dioclețianică Scythia Minor.

Două sunt traseele care traversează nucleul provinciei antice Dacia Augusti. Este vorba despre Drubetis/Drobeta – Medilas/Ad Mediam – Pretorich/Praetorium – Panonin/Ad Pannonios – Gazanam/Gaganae – Masclunis/Masclianae – Tibis/Tibiscum – Agmonia/Acmonia[3] și, respectiv, Tema/Temes – Tiviscum/Tibiscum – Gubali/Caput Bubali – Zizis/Aizizs – Bersobia/Berzovia – Arcidava – Canonia/Cedonia – Potula – Bacaucis[4]. Pe lângă nomenclatorul de localități și articularea lor în trasee rutiere, textul furnizează și alte informații, de natură să clarifice interpretarea. Astfel, autorul reține: că vechea Dacie a fost organizată în două mari unități administrative (desemnate Dacia Prima și Dacia Secunda și identificabile cu Dacia Inferior și Dacia Superior[5]); că în locul gepizilor s-au instalat, ca forță dominantă, avarii; că în această Dacie au existat multe alte comunități locale/*civitates*, în afara celor enumerate în itinerarii; că toate localitățile enumerate în primul traseu aparțin provinciei Moesia (deducem, Moesia Prima/Superior, cu care această parte a Daciei nord-dunărene se învecinează pe cursul fluviului); că teritoriul acestei Dacii este străbătut de râuri precum Tisia/Tisa,

[1] Utilizăm aici ediția Berolini 1860, *Ravennatis Anonymi Cosmographia et Guidonis Geographica* (ed. M. Pinder & G. Parthey).
[2] Astfel, pentru a ne opri asupra unui exemplu din spațiul nostru, autorul anonim reține că Dacia a mai fost desemnată și cu denumirea *Gepidia* (ecou de la Iordanes), dar că în vremea sa este dominată de avari (*Geog. Rav.* 1860, 202).
[3] *Geog. Rav.* 1860, 204.
[4] *Geog. Rav.* 1860, 204-205.
[5] O eventuală referire la Daciile sud-dunărene, post-aureliene, iese din discuție, întrucât autorul precizează explicit, reluând formularea lui Iordanes: este vorba de acea Dacie căreia i s-a spus ulterior *Gepidia*, adică de Dacia de la nordul fluviului.



BDD-A31483 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:32 UTC)

Tibisia/Timiș, Drica[1], Marisia/Mureș, Arine[2], Gilpit/Jiu, Gresia/Criș[3]; că limita orientală a Daciei este fixată pe râul Flutausis/Olt.

Există și un al treilea traseu care traversează vechea Dacie, dar care este distinct menționat în tratatul geografic ravenens, ca drum comercial de legătură între nordul Mării Negre (”regionem Maeotidam”) și Dunărea Mijlocie: Phira[4] – Tirepsum/Tyras – Iscina – Capora – Alincum – Ermerium – Urgum – Sturum – Congri – Porolissum – Certiae[5].

Alte informații, aparent secundare, vizează acele regiuni și vecinătăți ale vechii Dacii care nu sunt străbătute de cele două itinerarii sus-amintite. Spre exemplu, în al șaselea cadran orar de miazănoapte, generic asociat Sciției, autorul precizează că și-a făcut apariția noua familie a sclavinilor[6]. Similar, în cadranul următor, așa-zis al sarmaților, este amintită prezența neamului carpilor, care ar fi fost sleiți în lupte[7], iar cadranul următor este alocat, în virtutea aceleiași tradiții geografice antichizante, roxolanilor[8], aici fiind plasat neamul onugurilor[9]. Deloc surprinzător, anonimul de la Ravenna are știință și despre așezările urbane din provincia daco-romană Scythia Minor, prezentate la rândul lor în două segmente disjuncte: Stoma Peuci/Ad Stoma – Salsovia – Aegypsum/Aegysus – Novioduno/Noviodunum – Dinogessia/Dinogetia – Arubion/Arrubium – Roramis[10] – Biraeon/Beroe – Carsion/Carsium – Capidava[11] și, respectiv, ca parte a marelui drum imperial spre capitala Constantinopolis Nobilissima, Odiseos/Odessos – Dionisopolis – Bizoi/Bizone – Timum – Tirissa/Tirizis – Callatis – Stratonis – Tomis – Istriopolis/Istros[12].

## 2. … Câteva observații adjuvante…

Acestea fiind datele, să formulăm primele noastre observații referitoare la reflectarea Daciei în *Geographia Anonymi Ravennatis*. Prima serie de atare observații se întemeiază pe compararea realității de secol VII descrise de tratatul de la Ravenna

[1] Posibil Bârzava sau Bega Veche; este de reținut că hidrografia câmpiei bănățene (care a oscilat între statutul de ansamblu mlăștinos și cel de câmpie umedă) s-a modificat semnificativ în decursul ultimelor două milenii.
[2] Posibil Aranca; aceeași observație ca la nota anterioară.
[3] Alt ecou de la Iordanes, autor care explicit citat ca sursă în finalul pasajului referitor la Dacia.
[4] Posibil Phanagoria.
[5] *Geog. Rav.* 1860, 177-178. Majoritatea localităților sunt neidentificate.
[6] *Geog. Rav.* 1860, 28-29.
[7] *Geog. Rav.* 1860, 29.
[8] În această vecinătate geografică sunt amintiți khazarii (o realitate geo-politică nouă în secolul VII), pe care anonimul autor de la Ravenna îi identifică cu agazirii/akatzirii lui Iordanes (*Geog. Rav.* 1860, 168 și urm.)
[9] *Geog. Rav.* 1860, 171. Tradiția istoriografică desemnează acest neam ca fiind cel al bulgarilor turanici (protobulgarii), o identificare corectă, dar incompletă.
[10] Foarte probabil, Halmyris.
[11] *Geog. Rav.* 1860, 178-179.
[12] *Geog. Rav.* 1860, 180-181.



BDD-A31483 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:32 UTC)

cu cea reflectată, trei veacuri mai devreme, de un alt instrument geografic notoriu al Antichității: *Tabula Peutingeriana* (Benea 2001, 135-148). Astfel, dacă cea din urmă înfățișa o suită de trasee urmând principalele drumuri imperiale amenajate pe durata de funcționare a provinciei traianice Dacia Augusti, documentul ravenens ne prezintă noi itinerarii, amintind din vechea rețea rutieră doar un mic fragment aferent Banatului de Munte, cu prelungire până în Cedonia, fapt ce sugerează nu neapărat ieșirea din uz a vechilor căi de transport, cât mai ales împrejurarea că acestea nu mai erau deschise tranzitului călătorilor și mărfurilor decât pe anumite segmente, ca urmare a redefinirii hărții politico-teritoriale a macroregiunii. Ruta Drobeta – Tibiscum – Acmonia este excepția care întărește regula: segmentul se regăsește aproape neschimbat și în itinerariile Tabulei, conservarea sa datorându-se, nu există motive de îndoială, subordonării acestei microregiuni provinciei Moesia Prima, întâi cu prilejul restaurării autorității imperiale din epoca constantiniană, iar mai apoi ca efect al restaurației efectuate sub sigla împăratului Iustinian. Să observăm că traseul se oprește în puțin însemnata așezare protourbană Acmonia[1], înainte de a atinge vechea capitală provincială Ulpia Traiana Sarmizegetusa: dacă aceasta era încă menționată de Tabulă la jumătatea secolului IV, avem a concluziona că, trei secole mai târziu, ea încetase să mai ființeze ca centru urban locuit, populația sa dispersându-se – cel mai probabil, începând cu epoca războaielor huno-romane din al doilea sfert al secolului V – în depresiunea învecinată, a Țării Hațegului. Dimpotrivă, ca urmare a conexiunii directe cu marea arteră comercială (dar și de securitate) a Dunării, așezările de pe culoarul Cerna – Timiș continuă să funcționeze și, cel puțin în cazul centrelor urbane Drobeta și Tibiscum, își păstrează un număr semnificativ de trăsături urbane: în primul rând funcții administrative (civile, militare și/sau ecleziastice), dar și atribute comerciale.

Tibiscum este punctul în care drumul de interconectare la Moesia prima se întretaie cu un al doilea traseu comercial major. Acesta pornește de la Tema, așezare aparent enigmatică, vădit situată în aceeași microregiune, dar mai spre vest, pentru ca, după ce traversează localități ale zonei nordice a platoului montan bănățean, cunoscute și din Tabulă, să urmeze vechiul traseu imperial dintre Tibiscum și Cedonia, pentru a continu apoi pe un drum secundar în epoca provinciei traianice: de-a lungul Oltului Montan, prin inedita localitate Potula (localizabilă undeva în depresiunea Bârsei sau în imediata vecinătate a acesteia, aproape sigur pe malul Oltului[2]), iar de aici, peste Carpații Orientali, cel mai probabil prin trecătoarea Oituzului, până pe cursul Siretului Mijlociu, în zona polului de locuire al unui alt neam autohton preroman, cauconii[3], Bacaucis/Bacău[4] fiind punctul-terminus al acestui traseu. Să reținem că acest drum comercial a rămas în circulație, ca arteră privilegiată, până în epoca Anului O Mie

[1] Așezare asociată castrului de la Zăvoi, Caraș-Severin.
[2] În organizarea administrativă a Daciei traianice, sectorul Oltului Montan aparținea de Dacia Inferior/Malvensis (vezi Protase 2010), iar toponimul Potula este obligatoriu de pus în relație cu cel mai important neam dacic din această regiune, potulatensii.
[3] Despre neamurile Daciei preromane, la Pârvan 1982, 147-151.
[4] O dezvoltare a subiectului, la Nistorescu 2019.



BDD-A31483 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:32 UTC)

(fiind, printre altele, ruta pe care a avansat în Transilvania una din coloanele invaziei tătaro-mongole din 1241) și să revenim la capătul său vestic. Deloc surprinzător, acesta este situat pe râul Timiș/Temes, acolo unde acesta întretaie limes-ul vest-dacic: adică pe actualul amplasament al orașului Timișoara, ceea ce ne obligă să considerăm *Geographia Anonymi Ravennatis* și finalul secolului VII ca fiind coordonatele celei mai vechi atestări a polului urban bănățean[1]. De ce traseul nu urmează spre, bunăoară, vechiul Parthiscon de pe Tisa și, prin interfluviul Tisa-Dunărea Mijlocie, spre Pannonia? Răspunsul e nemijlocit și derivă din detaliile deja evocate furnizate de geograful anonim: pentru că dincolo de acest limes (și, avem a deduce, numai dincolo de el) se află stăpânirea efectivă a avarilor, pe teritoriul cărora[2], de altfel, documentul de la Ravenna nu reține nici măcar o singură așezare.

Lucrurile se prezintă mai mult sau mai puțin asemănător și în cazul celui de-al treilea traseu care tranzitează Dacia traianică: ruta Porolissum – Tyras. Vechiul oraș daco-roman Porolisum și stațiunea Certiae sunt cele mai avansate poziții spre vest pe acest itinerariu din același motiv: dincolo de citadela Carpaților Apuseni se întindea stăpânirea avară[3]. Este adevărat, cele mai multe dintre localitățile de pe acest traseu nu au fost identificate, dar logica organizării materiei din tratatul ravenens pe itinerarii ne îndeamnă să le căutăm pe un traseu cât mai liniar dintre cele două puncte-terminus, ținând cont, firește, de determinațiile geografice. În ceea ce privește așezarea Sturum, este foarte tentantă (însă în același timp și logică) identificarea sa cu vechiul castru roman Stenarum/Caput Stenarum de la cotul sibian al Oltului, parte a sistemului de fortificații de la limitele intracarpatice ale anticei provincii Dacia și, totodată, punct obligatoriu de trecere spre rutele sudice de traversare a Carpaților Orientali, în particular spre cea care utiliza Pasul Oituz. Dacă identificarea este corectă, așezarea anterioară de pe traseu, Congri, trebuie căutată în arealul orașelor antice Apulum – Potaisa, iar prelungirea traseului, pe valea Oltului Inferior (unde ar putea fi localizate așezările Urgum și Ermerium (posibilă asocierea acestuia cu Praetorium – Copăceni, Vâlcea) și o eventuală deviere pe cursul Argeșului (sector pe care este posibil să fie

[1] Dezvoltarea subiectului, într-un articol al autorului aflat în curs de apariție în revista „Philologica Banatica".

[2] În pofida unei opinii larg răspândite, avarii n-au stăpânit efectiv decât teritoriile dintre Dunărea Mijlocie și limes-ul vest-dacic, cuprinse în așa-numitul „ring avar". Asupra altor teritorii (Pannonia propriu-zisă, Carpații Nordici și ținuturile intracarpatice ale vechii Dacii, nu poate fi luată în calcul decât o dominație nominală, o hegemonie exercitată prin interpuși preponderent autohtoni.

[3] O ipoteză rezonabilă este că în piemontul occidental al Apusenilor continua să funcționeze o autonomie locală (cea derivată din formațiunea dacilor biphi, amintită în perioada de funcționare a provinciei Dacia Augusti sub formula „dacii din mărginime", care au solicitat și primit protecția guvernatorului Vettius Sabinianus – vezi Dio Cassius 72, 3, 1, iar în timpul războaielor cu sarmații pot fi identificați în gruparea de limiganți a amicensilor), pe care o vom cunoaște mai târziu drept ducatul de Biharea (al lui Morout și Menumorut); fatalmente, aceasta se afla sub directă hegemonie avară. O dezvoltare a subiectului, la Nistorescu 2015 (*Contribuții la identificarea etno-politică a limiganților lui Ammianus Marcellinus*).



BDD-A31483 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:32 UTC)

localizate așezările Alincum și Capora), pentru a întâlni cursul Dunării la Iscina (cel mai probabil Vicina[1]) și a continua până la Tyras pe calea apei.

Fatalmente, această reconstituire este una pur ipotetică, bazându-se pe identificarea nesigură a trei așezări-reper ale traseului (Sturum/Stenarum, Ermerium/Praetorium și Iscina/Vicina) și pe prezumția că traseele repertoriate de tratatul de la Ravenna valorificau, în mare măsură, drumurile amenajate în epocile anterioare și deprinderile de călătorie formate de acestea în timp. La fel de bine, însă, pot fi formulate și alte propuneri de itinerariu care să lege, pe o rută sau alta dintre cele (totuși, nu foarte multe) pe care le îngăduie geografia fizică: bunăoară, de la Tyras pe cursul limes-ului din nordul Deltei (sectorul Aliobrix) și după traversarea Prutului, pe valea Siretului Inferior, cu traversarea Carpaților Apuseni pe la Oituz, cu urmarea ulterioară a alinimentului Angustia –Samus – Porolissum, ori pe un traseu mai nordic, cu traversarea lanțului montan pe valea Bistriței.

Câteva observații și cu privire la starea de lucruri pe care autorul anonim de la Ravenna o surprinde în teritoriul Scitiei Minor/Dobrogei. Dacă, aici, identificarea reperelor de traseu nu ridică practic nici o problemă, împrejurarea că localitățile amintite nu formează un circuit rutier comun nu poate să nu atragă atenția. Avem a observa că, prin organizarea așezărilor-reper, teritoriul dobrogean este fragmentat în două, zona nordică cuprinzând Stoma Peuci, Salsovia, Aegysus, Noviodunum, Dinogetia, Arrubium, Roramis/Halmyris, Beroe, Carsium și Capidava, și zona sudică, sub forma unui traseu liniar spre capitala imperială, ce parcurge Histria, Tomis, Stratonis, Callatis, Tirizis, Timum, Bizone, Dionisopolis și Odessos. Cu o singură excepție (așezarea portuară Histria, care, prin natura sa, era legată în principal de transportul maritim), toate așezările din grupa sudică sunt despărțite de cele nordice prin valul de pământ care taie Dobrogea pe axa Axiopolis – Tomis, foarte aproape de traseul actualului Canal Dunăre-Marea Neagră[2]. Datând din Antichitatea târzie, valul a funcționat ca aliniament de apărare în adâncime, jucând însă uneori, prin forța împrejurărilor, așa cum fără îndoială s-a întâmplat în cazul episoadelor de confruntare cu hunii, onugurii și bulgarii timpurii, și rolul de frontieră politică.

## 3. … Și mai multe concluzii de etapă

Primul set de concluzii de etapă vizează documentul însuși, lucrarea geografului anonim de la Ravenna dovedindu-se, și în ceea ce privește modul în care a reflectat starea de lucruri din spațiul daco-roman din a doua jumătate a secolului VII, mai mult decât o simplă compilație a surselor antice. Există, inevitabil prin obiectivul propus, numeroase puncte de convergență cu geografiile și itinerariile din perioada clasică și

[1] Importanta așezare din nordul Dobrogei, care-și trage numele de la statutul administrativ roman *vicus* este menționată – în transcrierea Ditzina - și în tratatul *De Administrando Imperio* al basileului Constantin Porfirogenetul, redactat la jumătatea secolului X (Moravcsik-Jenkins 1967, 62-63). Cea mai probabilă localizare a acesteia rămâne cea de la Păcuiul lui Soare, caz în care referința din Geographia Ravennantis sugerează un început mult mai timpuriu.

[2] V. în acest sens Papuc 1992.



BDD-A31483 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:32 UTC)

târzie a Imperiului Roman – în particular cu opera lui Ptolemeu și cu Tabula Peutingeriana – dar acestea trebuie interpretate în primul rând ca elemente de continuitate a realității de pe teren și doar în subsidiar ca preluări ale unor informații care n-au mai făcut obiectul actualizărilor. Nu acesta a fost cazul în Dacia nord-dunăreană și în vecinătatea pontică a acesteia, regiunea fiind detaliat și consistent reevaluată pentru orizontul de timp la care a fost redactată *Geographia Anonymi Ravennatis*. Ca atare, trebuie să considerăm că realitățile descrise în tratat reflectă cu acuratețe suficientă situația de fapt din a doua jumătate a secolului VII, geografia ravenensă constituind astfel un document de primă mână pentru cunoașterea unei perioade mai puțin acoperită de izvoare directe.

Ce ne spune Geografia de la Ravenna despre realitatea din spațiul daco-roman? Înainte de toate, faptul că acest spațiu era intens[1] locuit, înzestrat cu o importantă rețea de așezări și drumuri comerciale, iar prin acestea conectat la restul spațiului european – chiar și la mai câteva generații după prăbușirea limes-ului dunărean al Imperiului de Constantinopol. În secolul VII, Dacia nu este o pată albă pe harta regională, nu este nu teritoriu cu populație rarefiată, nu este o zonă ieșită din sfera de interes a marilor centre cultural-politice ale vremii. Schimbarea radicală a condițiilor istorice nu rămâne fără urmări în spațiul carpato-danubian: unele vechi magistrale de circulație se scurtează sau sunt relativ abandonate, în compensație deschizându-se altele, mai adecvate interesului general de călătorie.

Poate cea mai importantă revelație pe care o furnizează *Geographia Anonymi Ravennatis* este consistența și omniprezența elementelor de continuitate, atât în termeni etno-culturali, cât și instituționali. Marea majoritate a denumirilor celor 47 de localități-reper din spațiul daco-roman continuă, cu minore alterații[2], termenii oficiali din Antichitatea clasică[3], la fel stând lucrurile și cu cele mai multe dintre hidronimele consemnate. În cvasitotalitatea lor, aceste toponime sunt de origine latină sau forme latinizate ale unor moșteniri din substrat, detaliu care dă o primă măsură despre caracterul etnic al locuitorilor acestui spațiu. Interconectarea Daciei montane nord-dunărene cu provincia Moesia Prima și, prin aceasta, cu instituțiile suprastatului imperial de descendență romană face la rândul său dovada continuității unor impulsuri culturale care n-au încetat la momentul Aurelian, aducând totodată în atenție o dimensiune aproape niciodată investigată pentru această epocă și acest teritoriu: caracterul de societate organizată în formule proto- și peristatale, adică de comunități cu atribute specifice periferiei unor mari organisme statale, dar care se sustrăgeau

[1] Vorbim, desigur, de o intensitate specifică epocii, comparabilă în termeni geo-istorici cu epocile anterioare și cu alte mari regiuni ale continentului.

[2] Unele dintre acestea pot fi puse pe seama erorilor de copist, altele pot reflecta mutațiile fonetice din epocă – o epocă în care, să nu uităm, idiomul dominant autohton era deja configurat, urmând tranziția de la străromână la protoromână.

[3] Firește, nu se mai poate vorbi și de o continuitate a modului de viață urban așa cum se manifestase acesta în Antichitate, dar, pe de o parte, este de reținut că asemenea mutații se petreceau pretutindeni în Europa extraimperială, iar pe de alta, că localitățile repertoriate de *Geographia Anonymi Ravennatis* își conservau unele funcții suprarurale fie și numai datorită situării lor pe circuite de interes supraregional.



BDD-A31483 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:32 UTC)

controlului nemijlocit al acestora și dobândiseră (sau își prezervaseră) capacitatea de a avea inițiative politice proprii. Istoria politică nu reține exemple concrete de acest gen pentru secolul VII, dar furnizează dovezi consistente pentru secolul anterior și pentru cel următor, așa cum este, bunăoară, cazul ducatului de la Curbura Carpaților, condus de Daurentios și Musokios cu trei generații mai devreme, și care va asigura, un secol și ceva mai târziu, forța de ordine capabilă să-i mențină vreme de 25 de ani la nordul gurilor Dunării pe cei 10.000 de prizoneri adrianopolitani strămutați de hanul bulgar Krum[1].

## Referințe bibliografice

**Sigle**

*Geog. Rav.* – Pinder, M., Parthey, G. 1860. (eds.), Ravennatis Anonymi Cosmographia et Guidonis Geographica. Berlin: Berolini.

**Volume, sinteze, articole**

Pinder, M., Parthey, G. (eds.). 1860. *Ravennatis Anonymi Cosmographia et Guidonis Geographica*. Berlin: Berolini.

Moravcsik, Gy. (ed.), Jenkins, R.J.H. (trad.). 1967. *Constantine Porphyrogenitus De administrando imperio*. Center for Byzantine Studies Trustees for Harvard University. Washington D.C: Dumbarton Oaks.

Pârvan, Vasile. 1982. *Geția, o protoistorie a Daciei*. București: Editura Meridiane.

Barnea, Alexandru. 2010. *Viața economică. Căile de comunicație*, în Protase, D., Suceveanu, Al. (coord.), *Istoria românilor*, vol. II: *Daco-romani, romanici, alogeni*, ediția a II-a revăzută și adăugită. Academia Română – Secția de științe istorice și arheologie. București: Editura Enciclopedică, p. 547-550.

Bărbulescu, Mihai. 2010. *Istoria politică*, în Protase, D., Suceveanu, Al. (coord.), *Istoria românilor*, vol. II: *Daco-romani, romanici, alogeni*, ed. a II-a revăzută și adăugită. Academia Română – Secția de științe istorice și arheologie. București: Editura Enciclopedică, p. 73-98.

Benea, Doina. 2001. *Dacia pe Tabula Peutingeriana*, în „Bibliotheca Historica et Archaeologica Universitatis Timisiensis", vol. IV/2001. Timișoara: Editura Mirton, p. 135-148.

Nistorescu, Laurențiu. 2015. *Contribuții la identificarea etno-politică a limiganților lui Ammianus-Marcellinus*, în „Acta Centri Lucusiensis" nr. 3A/2015. Timișoara: Editura CSDR Lucus, p. 14-31.

Nistorescu, Laurențiu. 2017. *Instituții protostatale daco-române din epoca migrațiilor (I). Un ducat de la gurile Dunării*, în *Rigoare-adevăr-valoare. Omagiu prof. univ. dr. Radu Păiușan*. Timișoara: Editura Universității de Vest, p. 58-79.

Nistorescu, Laurențiu. 2019. *Călători privilegiați și drumuri în Dacia post-aureliană*, în *Quaestiones Romanicae*, vol. VII/2/2019. Szeged: JatePress, p. 471-482.

Nistorescu, Laurențiu. 2019. *Un toponim cu etimon ignorat, deși la lumina izvoarelor: Bacău***,** în „Philologica Banatica" nr. 1/2019. Societatea de Științe Filologice – Filiala Timișoara. Timișoara: Editura Mirton, p. 248-255.

Papuc, Gheorghe. 1992. *Despre valurile transdobrogene*, în „Pontica", Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, nr. 25, p. 323-329.

Protase, Dumitru. 2010. *Organizarea administrativă,* în Protase, D., Suceveanu, Al. (coord.), *Istoria românilor*, vol. II. *Daco-romani, romanici, alogeni*, ed. a II-a revăzută și adăugită. Academia Română – Secția de științe istorice și arheologie. București: Editura Enciclopedică, p. 45-72.

[1] O dezvoltare a subiectului, la Nistorescu 2017.



BDD-A31483 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:32 UTC)